

Data wpływu/Received: 25.10.2019

Data przyjęcia do druku/Accepted for printing: 15.11.2019

Data publikacji/Published: 29.12.2019

Licencja/License: CC BY-SA 4.0

ANNA SOLECKA¹, WOJCIECH WALAT²

Architektoniczna przestrzeń edukacyjna szkoły – oczekiwania uczniów, nauczycieli i rodziców*

Architectural Educational Space of the School – Expectations of Students, Teachers and Parents

¹ Magister, Uniwersytet Rzeszowski, Polska

² ORCID: 0000-0002-3158-1923, doktor habilitowany, profesor UR, Uniwersytet Rzeszowski, Kolegium Nauk Społecznych, Instytut Pedagogiki, Polska

Streszczenie

W artykule przedstawiono nowoczesne propozycje i rozwiązania architektoniczne dla prowadzących edukację wczesnoszkolną, które odbiegają od tradycyjnego podejścia, skupiając się na współczesnych potrzebach zarówno uczniów, nauczycieli, jak i rodziców, którzy zostawiają swoje dzieci na wiele godzin w murach szkolnych. Zaprezentowane nowe możliwości są potwierdzeniem wyników badań, które przeprowadzono w trzech grupach respondentów (uczniów, nauczycieli i rodziców) za pomocą dyferencjału semantycznego. Badania te dotyczą przestrzeni fizycznej oraz cech infrastruktury architektonicznej szkół. Uczniowie odnieśli się do bieżących spostrzeżeń i odczuć, natomiast rodzice i nauczyciele przywołali własne wspomnienia z czasów szkolnych.

Słowa kluczowe: szkoła, edukacyjna przestrzeń szkoły, architektura szkoły

Abstract

This research paper presents modern proposals and architectural solutions for early childhood education benefactors, which depart from the traditional approach, focusing on the contemporary needs of both students, teachers and parents who leave their children for many hours within school walls. The presented new possibilities confirm the results of the research, which was conducted in three groups of respondents (students, teachers and parents) using a semantic differential. This

* Praca powstała w oparciu o platformę badawczą Pracowni Lifelong Learning, Laboratorium Zagadnień Społeczeństwa Informatycznego w Centrum Innowacji i Transferu Wiedzy Techniczno-Przyrodniczej Uniwersytetu Rzeszowskiego.

research concerns the physical space and features of the schools' architectural infrastructure. Pupils referred to their current observations and feelings, while parents and teachers recalled their own memories of school times.

Keywords: school, architectural educational space, school architecture

Wstęp

Budynek szkoły to przestrzeń edukacyjna, w której realizowany jest proces kształcenia. Ma ona duży wpływ na jakość nauki, ponieważ innowacyjne rozwiązania stymulują uczniów do uczenia się, a nauczycielom zapewniają lepsze warunki w pracy. Niewątpliwie postęp technologiczny przyczynił się do zmian w potrzebach ówczesnych uczniów. Tradycyjne wyposażenie czy wygląd szkoły, jaki zapamiętali rodzice i nauczyciele w swoich szkołach, nie spełnia potrzeb i oczekiwań współczesnych dzieci. „Szkoła jest dla ucznia, nie uczeń dla szkoły” to motto, za którym powinni dążyć twórcy i organizatorzy takiej szkoły, która gotowa jest na zmiany i modernizację przede wszystkim pod względem przestrzeni architektonicznej. Organizacją przestrzeni edukacyjnej zajmowało się wielu znanych pedagogów, m.in. Freinet, Montessori czy Steiner, którzy postulowali, iż rozwój osobowy uczniów jest zależny od interakcji z otoczeniem, dlatego należy dostosować środowisko do potrzeb dziecka. Temat ten nadal jest bardzo aktualny, ponieważ ciągle poszukuje się nowych rozwiązań w zakresie infrastruktury, zwracając szczególną uwagę na rozwój, potrzeby i tryb życia obecnych uczniów.

Architektoniczna przestrzeń edukacyjna szkoły w zarysie

Szkoły tysiąclecia. Cofając się w niedaleką historię powstawania polskich szkół, można dostrzec, że przełomem stała się data 24 września 1958 r. Po II wojnie światowej wystąpił wyż demograficzny, który spowodował przeludnienie w placówkach oświatowych. Władze państwa zdecydowały o masowych budowlach szkół. Z okazji nadchodzącej rocznicy 1000-lecia Państwa Polskiego Gomułka zadeklarował wybudowanie 1000 szkół. Decyzja ta była powiązana nie tylko ze zmianami demograficznymi, ale też z rozwojem przemysłowym i wzmocnieniem państwa na tle finansowym (Wałaszewski, 2018, s. 7, 14). Powstawały one „taśmowo” po to, by w jak najszybszym czasie umożliwić miejsce pracy kadrom nauczycielskim i zapewnić odpowiednie warunki dla uczniów. Faktem jest, że przez *masową produkcję* nie zwracano uwagi na wygląd szkół. Ich głównym zadaniem było spełnienie warunków lokalowych. Potwierdzeniem tego są wspomnienia jednego z projektantów, Binka – „wtedy najważniejsze było, by szkoły szybko powstawały. Miały być tanie i funkcjonalne” (Wałaszewski, 2018, s. 7, 14).

Rozwój dziecka w wieku wczesnoszkolnym – współczesne potrzeby i wyzwania

Psychologia rozwojowa w zakresie fizycznym wskazuje, iż dziecko na etapie późnego dzieciństwa jest odpowiednio rozwinięte ruchowo, a w zakresie społecznym na to, iż zrozumiale komunikuje się z dorosłymi i rówieśnikami (Przetacznik-Gierowska, Makiełło-Jarża, 1985, s. 224). Wraz z szybkim postępem technologicznym można zauważyć zmiany w obecnych uczniach edukacji wczesnoszkolnej. Dotychczasowa komunikacja bezpośrednia wśród uczniów jest coraz częściej zastępowana aplikacjami opierającymi się na obrazie, m.in. Snapchat, Instagram, Facebook, a zabawy ruchowe zamieniane są na spędzanie czasu przed komputerem, smartfonem czy telewizorem. Miejscem, w którym zachodzi interakcja bezpośrednia pomiędzy rówieśnikami, gdzie ogranicza się dostęp do prywatnych gadżetów, jest szkoła. Dlatego wyzwaniem dla nowoczesnych szkół jest zapewnienie, aby uczniowie czuli nowoczesność i kreatywność.

Modernizacja szkół

Czas przeżywany w szkole zarówno przez uczniów, jak i nauczycieli pozwala na stwierdzenie, iż jest ona *drugim domem*. Dlatego warto zaaranżować salę lekcyjną na wzór przestrzeni domowej (rysunek 1), by uczniowie czuli komfort i bezpieczeństwo.

Rysunek 1. Domowa sala lekcyjna w szkole w Radomie Małym

Źródło: <https://edustore.eu/pliki/Przestrzenie-edukacji-tom1.pdf> (10.11.2019).

Kolejną propozycję, zupełnie odmienną, przedstawia firma FERAS (rysunek 2), która rezygnuje z tradycyjnych ławek na rzecz innowacyjnego wystroju podążającego za współczesnością. Zapewnia to łatwość w integracji, współdziałaniu oraz odrzuca hierarchię klasową, czyli nauczyciel jest równy uczniom. Sale lekcyjne powinny być dostosowywane do potrzeb i preferencji uczniów, dlatego dużą rolę odgrywa nauczyciel-wychowawca. Dekoracje, które zmieniają zwykłą

salę lekcyjną w ulubione pomieszczenie dzieci, czy zmiana układu ławek w taki sposób, by uczniowie odczuli pozytywną zmianę, nie wymaga wysokiego budżetu, lecz kreatywności i zaangażowania ze strony nauczyciela.

Rysunek 2. Projekt ustawienia ławek szkolnych firmy REFAS

Źródło: <http://www.refas.pl/nowoczesne-rozwiazania/133-wersja-muszla.html> (10.11.2019).

Powołując się na psychologię rozwojową, bardzo ważnym aspektem przy prawidłowym funkcjonowaniu uczniów edukacji wczesnoszkolnej jest ruch. Szkoła powinna przeznaczyć miejsce na odpoczynek i zabawy dowolne. Najczęściej jest nim korytarz, którego zadaniem jest odpowiednia stymulacja aktywności ruchowej uczniów, ograniczenie chaosu i zapewnienie bezpieczeństwa osób tam przebywających. Przykładem jest Szkoła Podstawowa nr 275 w Warszawie, która przygotowała dla uczniów grę w *kółko i krzyżyk* za pomocą kolorowych pachołków sportowych oraz taśmy klejącej (rysunek 3).

Rysunek 3. Miejsce gier i zabaw ruchowych na korytarzu w Szkole Podstawowej nr 275 w Warszawie

Źródło: <https://www.szkolazklasa.org.pl/wp-content/uploads/2018/01/zaprojektuj-szkole-zmieniamy-przestrzen-edukacyjna.pdf> (10.11.2019).

Ważne jest to, aby podejmowane zmiany w wyglądzie szkoły były ściśle powiązane z potrzebami i zainteresowaniami obecnych uczniów. W każdą czynność dobrze jest angażować dzieci, aby czuły się częścią wspólnoty szkolnej, aby mogły wyrażać siebie, swoje zainteresowania i rozwijać odpowiedzialność za siebie oraz wspólną przestrzeń. Proces partycypacji uczniów, czyli ich współdziałania podczas rearanżacji sal lekcyjnych czy korytarzy, poprawia nie tylko estetykę pomieszczeń, ale także korzystnie wpływa na proces dydaktyczny.

Zagraniczne inspiracje

Polskie szkoły nie powinny bać się zmian. Często można dostrzec, iż dyrekcja czy nauczyciele stronią od zmian w infrastrukturze architektonicznej ze względu na brak inspiracji, ciekawych pomysłów. Czy zagraniczne szkoły nie mogą stać się inspiracją dla polskich szkół?

Ciekawe rozwiązanie architektoniczne przedstawia jedna z berlińskich szkół – Evangelische Schule Berlin Zentrum, w której to drzwi do sal lekcyjnych są ciągle otwarte, preferując otwarty typ szkoły, „sale lekcyjne są funkcjonalne – ich ustawienie zależy od pomysłu uczniów i nauczyciela oraz potrzeb dydaktycznych. W wizytowanych kilku klasach nie można wyłapać jakiegokolwiek wzorca – pełna dowolność ustawienia. Pewne elementy aranżacji przestrzeni są jednak wspólne, np. stanowiska do pracy przy komputerze zazwyczaj zbudowane są jako przedłużenie parapetów. W każdej klasie jest kącik (często z wygodnym fotelem), jako miejsce do czytania lub wyciszenia” (<https://edustore.eu/pliki/Przestrzenie-edukacji-wprowadzenie.pdf>).

Innym przykładem jest szkoła Steve Jobs School De Ontplooiing w Amsterdamie, która wykorzystuje nowoczesne środki dydaktyczne i stawia na nowoczesność. Zwykle klocki konstrukcyjne wymienia na klocki LEGO, zapewnia uczniom ciągły dostęp do komputerów i co najważniejsze – nieustannie współpracuje z rodzicami, którzy współdecydują o dekoracjach i pomocach edukacyjnych. Zajęcia ruchowe zorganizowane są w ogrodzie zaaranżowanym na dachu szkoły (<https://edustore.eu/pliki/Przestrzenie-edukacji-wprowadzenie.pdf>).

Essa Academy w Wielkiej Brytanii uwzględniła wszystkie aspekty dydaktyczno-wychowawcze – „to co uderza każdego odwiedzającego szkołę, to nowoczesna bryła budynku, ogromne przestrzenie, czyste formy, spokój i cisza – nawet podczas przerw. Większość pomieszczeń jest wspólna zarówno dla uczniów, jak i nauczycieli. Zaprojektowano duże sale lekcyjne, bibliotekę, pracownie przedmiotowe, sale kinowe, gimnastyczne i wielofunkcyjne boiska” (<https://edustore.eu/pliki/Przestrzenie-edukacji-wprowadzenie.pdf>).

To tylko kilka przykładów, które potwierdzają, że zmiany w szkołach są potrzebne. Wygląd szkoły powinien być ściśle powiązany z założeniami danej instytucji. Co ważne, współczesne zagraniczne szkoły charakteryzują się jedną wspólną cechą – dziecko jest w centrum szkoły, która jest dla niego, w której uczeń może zaspokajać swoje potrzeby.

Metodologia badań

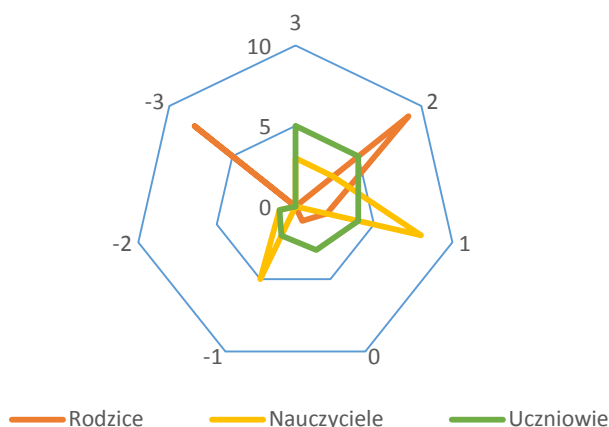
Analiza porównawcza pozwoliła dostrzec zmiany, jakie zaszły w szkołach, do których uczęszczali rodzice i nauczyciele, odwołując się do odpowiedzi współczesnych uczniów za pomocą dyferencjału semantycznego. W badaniu wzięło udział 20 rodziców, 20 nauczycieli i 20 uczniów edukacji wczesnoszkolnej. Zostało ono przeprowadzone za pomocą aplikacji Google. W grupie badanych rodziców odpowiedzi udzieliło 10 kobiet i 10 mężczyzn. W wieku do 30 lat było 6 osób, w wieku 31–40 i 41–50 lat było po 5 osób, natomiast w wieku powyżej 51 lat – 4 osoby. Wśród badanych rodziców 3 osoby posiadają wykształcenie podstawowe, po 5 osób – wykształcenie zawodowe i średnie, a 7 osób – wykształcenie wyższe. 12 rodziców uczęszczało do swoich szkół podstawowych (klasy I–III) w mieście, natomiast 8 osób – na wsi. W tym badaniu wzięli udział także nauczyciele – 3 mężczyzn i 17 kobiet. 8 osób ma do 30 lat, 6 osób jest w wieku 31–40 lat, 4 osoby – w wieku 41–50 lat, a tylko 2 osoby – w wieku powyżej 51 lat. Wśród badanych nauczycieli połowa uczęszczała do swoich szkół podstawowych w mieście, a druga połowa na wsi. W badaniu tym wzięło także udział 20 uczniów (13 dziewczynek i 7 chłopców), z czego 5 osób uczęszcza do klasy I, 6 osób – do klasy II, a 9 – do klasy III; 8 osób uczy się w mieście, a 12 na wsi.

Zestawy pytań zostały opracowane dla wszystkich grup tak samo, co umożliwiło analizę odpowiedzi za pomocą wykresu radarowego, na którym zawarte są poszczególne odpowiedzi wszystkich trzech badanych grup na temat danego hasła: *estetyka szkoły*, *wielkość szkoły*, *dekoracje na ścianach i szkolne ławki i krzesła* za pomocą tych samych wyrazów przeciwstawnych odpowiadających skali od –3 do 3 *dobry/zły*; *nowoczesny/przestarzały*; *ciekawy/nudny*; *łatwy/trudny*; *ładny/brzydki*; *prosty/skomplikowany*; *jasny/ciemny*; *przyjemny/nieprzyjemny*; *życzliwy/oschły*; *pozytywny/negatywny*. W niniejszym opracowaniu zostaną przedstawione najciekawsze odpowiedzi respondentów dla danego hasła, które znacząco różnią się od siebie, w celu przedstawienia różnorodnych odczuć. To pomoże zweryfikować, co w danej szkole jest dobre, a co złe i na co należy zwrócić uwagę, by szkoła nie była jedną z wielu, ale dobrą szkołą w zakresie infrastruktury architektonicznej.

Wyniki badań

Pierwsze hasło, które zostało przeanalizowane, to *wielkość szkoły* (rysunek 4). Respondenci najciekawiej skojarzyli je z hasłem *przestarzała/nowoczesna*. Lepiej została oceniona przez rodziców, którzy uczęszczałi do szkół w mieście, ponieważ dziewięć osób oceniło ją na 2, dwie osoby na 1 i jedna na 0. Rodzice z wiejskich szkół ocenili ją zdecydowanie gorzej, ponieważ wszyscy zaznaczyli ocenę 3. Grupa badanych nauczycieli skojarzyła wielkość szkoły zdecydowanie lepiej od badanych rodziców, najniższą oceną jest – 2, którą wskazał tylko jeden

nauczyciel, 1 zaznaczyło pięciu respondentów z tej grupy, natomiast trzy osoby zaznaczyły 2 i 3. Co ciekawe, niższą skalę zaznaczyli nauczyciele, którzy uczyli się na wsi. Wyniki te wskazują na to, iż miejskie szkoły były zdecydowanie bardziej rozbudowane niż szkoły wiejskie. Dodatkowo respondenci w wieku poniżej 30 lat skojarzyli wielkość swoich szkół bardziej pozytywnie od pozostałych. Świadczy to o tym, iż wraz z upływem czasu zaczęto dostosowywać liczbę uczniów do wielkości szkoły i przeprowadzano ich rozbudowy. Dodatkowym argumentem potwierdzającym to stwierdzenie są odpowiedzi uzyskane od obecnych uczniów edukacji wczesnoszkolnej, ponieważ zdecydowana większość oceniła wielkość swojej szkoły powyżej 0 – pięciu uczniów na 2 i 3, czterech na 0 i 1, natomiast –3 nie wskazał żaden uczeń.

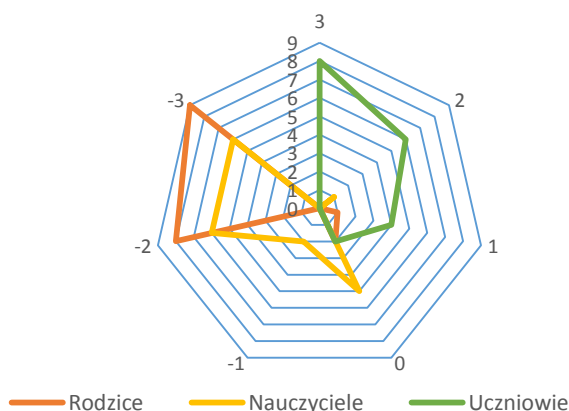

Rysunek 4. Wielkość szkoły przestarzała/nowoczesna

Źródło: opracowanie własne.

Drugim hasłem o najbardziej ciekawym zestawie odpowiedzi jest *estetyka szkoły* przedstawiona przez respondentów za pomocą wyrazów *ciemna/jasna* (rysunek 5). Badana grupa rodziców bardzo źle oceniła estetykę swoich szkół, ponieważ aż dziewięciu rodziców oceniło ją na 3, a tylko jeden ocenił na 1, wskazując w tym przypadku najwyższą skalę. Świadczy to o tym, iż estetyka szkoły wzbudza w rodzicach zdecydowanie skrajnie złe emocje. Wśród nauczycieli sześciu wskazało 2 i 3, a tylko jeden ocenił to hasło na 1. Zestaw odpowiedzi badanych rodziców i nauczycieli zdecydowanie jest do siebie podobny. Zwracając uwagę na ich wiek i miejsce zamieszkania, respondenci w wieku powyżej 30 lat i mieszkający na wsi zdecydowanie gorzej ocenili zapamiętaną estetykę od osób w wieku poniżej 30. roku życia i uczących się na terenie miasta. Współczesne szkoły nie otrzymały od obecnych uczniów skali poniżej 0,

ponieważ tylko dwóch chłopców wskazało 0, czterech na 1, sześciu na 2 i aż ośmiu na 3. To również potwierdza, iż szkoły na przestrzeni lat uległy zmianom, a w szczególności szkoły, które są na terenie wsi.

Rysunek 5. Estetyka szkoły ciemna/jasna

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie

Podjęta tematyka ma bardzo duże znaczenie w zakresie teorii i praktyki edukacyjnej, ponieważ sama organizacja i atmosfera nie zapewnią uczniom, nauczycielom i rodzicom komfortu podczas współpracy i wykonywania swoich obowiązków. Architektoniczna przestrzeń edukacyjna wpływa na cały proces kształcenia. Analiza badań potwierdziła, że szkoły są ciągle modernizowane i zapewniają zaspokojenie potrzeb współczesnych osób związanych z placówką oświatową. Co więcej, literatura przedmiotu pokrywa się z wynikami badań.

Literatura

- Górkiewicz, K. (2016). *Przestrzeń fizyczna i architektoniczna*. Warszawa: EDUSPACES21.
<http://www.refas.pl/nowoczesne-rozwiazania/133-wersja-muszla.html> (10.11.2019).
<https://edustore.eu/pliki/Przestrzenie-edukacji-tom1.pdf> (10.11.2019).
<https://edustore.eu/pliki/Przestrzenie-edukacji-wprowadzenie.pdf> (10.11.2019).
<https://www.szkolazklasa.org.pl/wp-content/uploads/2018/01/zaprojektuj-szkole-zmieniamy-przestrzen-edukacyjna.pdf> (10.11.2019).
Przetacznik-Gierowska, M., Makiełło-Jarża, G. (1985). *Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego*. Warszawa: WSiP.
Walat, W. (2018). Koncepcja architektonicznej przestrzeni edukacyjnej w wymiarze nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych. W: W. Ratajek (red.), *Edukacja i człowiek w czasach technologii. Szanse, nadzieje i zagrożenia. Nowe wymiary i przestrzenie edukacji 21. wieku* (s. 75–88). Wrocław: Via Ferrata.
Walaśzewski, K. (2018). *Tysiąc szkół na Tysiąclecie Szkoły Tysiąclecia – architektura, propaganda, polityka*. Łódź: Księży Młyn.